

ciis et errore dogmatico quam argumentis criticis eos in
hanc sententiam descendisse.

Hoc vero magis mirandum, quod nonnulli etiam eru-
diti Catholici vel eis in negando consenserint (1), vel certe
alieibi genuinitatem aperte affirmare ac tueri vix audent.

THEISIS V.

Demonstratio SS. Trinitatis ex 1. Io. V. 7.

* In doctrina s. Ioannis 1. Io. V. 6-9 declarato nexus inter testimo-
nium Spiritus pro Christo Deo et homine v. 6, inter testimonium trium
» in terra pro vera Christi humanitate v. 8, et inter testimonium trium
» in celo, Patris, Verbi et Spiritus Sancti, qui tres unum sunt v. 7; ex
» hoc ipso loco demonstratur trium personarum realiter distinctiarum
» unitas secundum divinam essentiam. *

I. Dicemus primum de nexus versus 6' cum commate
7' et 8'. Ad hoc autem necesse est inquirere scopum, quem
Ioannes in epistola praefixum habuit, ac porro determinare
sensus tum testimonii tum verborum aquae et sanguinis
et spiritus, de quibus in isto v. 6 agitur. Inde vero etiam
significatio testimonii v. 8' intelligenda est, quoniam et
ibi tres testes nominantur spiritus, aqua et sanguis.

Scopus praecipuus Ioannis Apostoli sicut in suo Evan-
gelio ita etiam in hac epistola velut Evangelii introductione
is est, ut doceat ac praedicet, « quia Iesus est Christus
Filius Dei » Io. XX. 31, id quod initio statim epistolae sic-
ut initio Evangelii apertissime declarat, et in utriusque
scripti progressu ubique repetit et inculcat (cf. cl. P. Patri-
tii opus praestantissimum in Evangelia l. I. c. 4. n. 46 sqq.).

(1) Inter Catholicos labente saec. XVII primus post Concilium Tri-
dentinum Richardus Simon directe argumenta proponit contra genuini-
tatem versiculi (Critique du N. T. T. II. c. 18). Nullos illa aetate adhuc
reperit approbatos, censores vero severissimos (cf. Bossuet Seconde
Instr. sur le N. T. de Trevoux T. IV. p. 609). Namquam ne ipse quidem
Simonius authentiam versiculi explicite negare ausus est; imo etiam
fatetur, eam auctoritate Ecclesiae confirmari et esse admittendam: « Il
n'y a que l'autorité de l'Église qui nous fasse aujourd'hui recevoir ce
passage comme authentique. Les Grecs mêmes qui sont ennemis des La-
tins, s'accordent la dessus avec eux » (ib. p. 217).

S. Irenaens hunc scopum Ioannis distinctius exponit l. III.
c. 11. Haeretici scilicet, falsi nominis scientiae inventores
(1. Tim. VI. 20. cf. Coloss. II), a quibus Gnosticorum sectae
propagatae sunt, multitudine inducta Aeonium (ad praesens
quod admetit) alium Verbum, alium Christum, alium Salva-
torem appellabant, alium Iesum visiblem, quem aliqui me-
rum hominem alii ne hominem quidem ex Maria Virgine
vere genitus admitebant. Omnes vero conspirabant negan-
do, Iesum ipsum esse Filium Dei, aut esse Christum; sed
alii alter Aeomen Christum aut Salvatorem in baptismo
specie columbae in Iesum descendisse et tempore passionis
ac mortis iterum in coeleste pleroma avolasse fabulaban-
tur. * Hanc fidem annuntians Ioannes Domini discipulus
volens per Evangelii annuntiationem auferre eum, qui a
Cerintho inseminatus erat hominibus errorum et multo prius
ab his qui dicuntur Nicolaitae, qui sunt vulsio eius quae
falso cognominatur scientia, ut confunderet eos, et suaderet,
quoniam unus Deus qui fecit omnia per Verbum suum;
et non quemadmodum illi dicunt, alterum quidem fabrica-
torem ($\delta\eta\mu\iota\omega\rho\tau\gamma\sigma$), alium autem Patrem Domini, et alium
quidem fabricatoris filium, alterum vero de superioribus
Christum, quem et impassibilem perseverasse, descendente
in Iesum filium fabricatoris, et iterum revolasse in
suum pleroma... Omnia igitur talia volens circumscribere
discipulus Domini..... inchoavit in ea quae est secundum
Evangelium doctrina: In principio erat Verbum..... Se-
cundum autem illos neque Verbum caro factum est, neque
Christus, neque qui ex omnibus factus est (collata velut
stipe ab omnibus Aeonibus) Salvator. Etenim Verbum et
Christum nec advenisse in hunc mundum volunt; Salva-
torem vero non incarnatum neque passum, descendisse au-
tem quasi columban in eum Iesum qui factus esset ex dis-
positione, et cum annuntiasset incognitum Patrem, ite-
rum ascendisse in pleroma.... Alii rursum Iesum quidem
ex Joseph et Maria natum dicunt, et in hunc descendisse
Christum qui de superioribus sit, sine carne et impassibili-
lem existentem. Secundum autem nullam sententiam haer-
eticorum, Verbum Dei caro factum est * Iren. l. c. n. 1-3.

Quamvis vero haec portenta quadraginta circiter annis, qui a scriptione Evangelii et epistolarum Ioannis usque ad Valentimum Gnosticum effluxerant, varie disposita et exulta fuisse non sit dubium; principia tamen ac semina humins falsi nominis scientiae in Asia minori iam aetate Ioannis Apostoli sparsa fuisse, tum per se probabile est, tum ex testimonio vetustissimorum Patrum, tum ex ipsa forma et ex modo scribendi Apostoli certum redditur (cf. P. Patrium l. c. n. 11 sqq.)

Iam ex ipsa obvia lectione constat, eo spectare hoc etiam postremum caput epistole v. 4-13. 20, ut doceatur, illum ipsum Iesum qui visibilis apparuit, esse et verum hominem et Christum verumque Filium Dei. « Hacc est Victoria quae vincit mundum, fides nostra. Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Iesus est Filius Dei? » Sequitur inducere testimonium *realis* et testimonium *formalis* de Iesu vero homine et vero Christo Filio Dei. « Hic est qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus; non in aqua solum sed in aqua et sanguine. Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas. » Locus est obscurus, eo quod plures admittit sensus, inter quos nobis quibus non omnia adiuncta erroris confutandi comperta sunt, sensum unice verum determinare difficile est; Patres etiam et interpretes in diversas abeunt sententias.

Si probari certo posset, Apostolo obversatam esse damnationem illius haereseos, quae comminiscetur, Christum in Iesum baptizatum specie columbae descendisse et completo praedicationis ministerio, in passione ac morte Iesu impassibilem iterum revolvens in suum pleroma coelestem; in hac inquam hypothesi, locus commodissime intelligeretur in hunc sensum: hic tamquam una persona quae est Iesus verus homo et Christus Filius Dei, venit ac manifestatus est tum in baptismo, quo suam vitam publicam et completiōnem redemptionis nostrae initiare voluit, tum in sua passione ac morte; non solum Christus Filius Dei venit in baptismo super Iesum hominem, discessurus ab ipso sub tempus mortis; sed una persona Iesus Christus venit et manifestata est non in aqua (baptismo) solum, sed in aqua

et sanguine (sanguinis effusione ac morte). Indicant hunc sensum Tertullianus (de Baptismo c. 16), Beda, Oecumenius, Anselmus Laudunensis (glossa interlinearis) in h.l. Verumtamen probabilior et simplicior videtur interpretatio alia, qua non solum sanguinis, sed etiam aquae effusio in cruce, non autem baptismus nomine aquae intelligitur. Ita senserunt Athanasius (contr. Apollin. l. I. n. 18), Augustinus (contr. Maximin. Arian. l. II. c. 22. n. 3), Eucherius Lugdun. (qq. in V. et N. T. Bibl. Max. PP. T. VI. p. 853), Strabo (in glossa ordinaria), Innocentius III. (de celebr. Missarum cap. in quadam l. III. tit. 41. c. 8) et alii. Sane coniunctio haec ipsa aquae et sanguinis videtur omnino congruere cum testimonio Io. XIX. 34. 35, praesertim si adtendatur, pari sollicitudine utroque loco tum epistole tum Evangelii hanc rem inculcare, quod de perfoissu latere Christi exivit sanguis et aqua: « continuo exivit sanguis et aqua; et qui vidit, testimonium perhibuit, et verum est testimonium eius; et ille scit quia vera dicit, ut et vos credatis. »

Porro dubium est de sensu ultimi incisi: « spiritus τοῦ πνεύματος est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas. » Imprimis dubitari potest de vera lectione. Nam graecus textus editus nunc habet: « ὅτι τοῦ πνεύματος ἐστιν ἡ ἀληθεία, quoniam Spiritus est veritas. » Sed tam in codicibus graecis et latinis quam apud Patres lectio est varia: alii habent Χριστός τοῦ πνεύματος. In lectione latina vulgata obiectum testificationis est, quod Christus est veritas: non apparens tantum homo, ut siebant docetae, nec merus tantum homo, in quem descederit Christus; sed idem verus homo et verus Filius Dei. « Licet secundum hominem sit passus, ait Anselmus Laudunensis (glossa interlin.), tandem Spiritus visus super eum baptizatum in specie columbae, vel spiritus i. e. omnis spiritualis doctor testatur hoc, quod Christus est veritas, verus Dei Filius non phantasma. »

Praeterea nomine *spiritus*, cuius testimonium versu hoc 6^a. inducitur una cum aqua et sanguine, quid propriè intelligi debeat, iterum variae sunt sententiae. Cum coniungatur testimonium ab hisce tribus, ab aqua, sanguine

et spiritu, videtur postulari, ut tum aqua et sanguis tum spiritus eadem significacione accipiatur, qua v. 8 dicuntur « tres, qui testimonium dant in terra; spiritus et aqua et sanguis. » Ibi vero Athanasius, Augustinus, Eucherius Lugdunensis, Walafridus Strabo, Innocentius III, locis paulo ante indicatis intelligunt spiritum, quem Christus in cruce emisit. « Sane falli te nolo in epistola Iohannis Apostoli, ubi ait: tres sunt testes, spiritus et aqua et sanguis, et tres unum sunt... tria novimur de corpore Domini exisse, cum penderet in ligno, primo spiritum, unde scriptum est: et inclinato capite tradidit spiritum; deinde quando latus eius lancea perforatum est, sanguinem et aquam » Aug. cont. Maximin. I. II. c. 22. n. 3. Sicut de aqua et sanguine ex latere Christi effuso, ita etiam haec de spiritu in cruce emisso interpretatio suaderi potest cum Eucherio inde, quod Iohannes etiam in Evangelio (Io. XIX. 30. 34. 35) aquam et sanguinem effusum coniungit cum spiritu emiso velut testimonium reale humanitatis Christi. Ibi enim postquam dictum est: « inclinato capite tradidit spiritum ($\pi\alpha\rho\delta\omega\kappa\tau\pi\nu\varepsilon\nu\mu\alpha$)», mox connectitur una orationis serie historia perfissionis lateris Christi: « et continuo exivit sanguis et aqua. »

At licet haec probabilia sint quoad *spiritum*, qui nominatur in epistola nostra v. 8; verba tamen versiculi 6°, ut nunc sunt: « et spiritus est qui testificatur, quoniam Christus est veritas », difficillime; in lectione autem altera, « quoniam Spiritus est veritas », nullo modo possunt intelligi de anima Christi, sed omnino cum testimonio reali aquae et sanguinis videtur coniungi testimonium formale Spiritus Sancti. In tali vero coniunctione cum aqua et sanguine testificans Spiritus potest intelligi Spiritus Sanctus loquens per Apostolos et per homines testantes (1). Hoc

(1) Cf. « Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis... ille testimonium perhibebit de me, et vos testimonium perhibebitis, qui ab initio mecum estis ». Io XV. 26. 27. « Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis ». Mt. X. 20. « Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis ». Apoc. II. 7. « Testimonium Iesu est Spiritus prophetiae ». ib. XIX. 10.

modo Iohannes etiam in Evangelio cum testimonio reali sanguinis et aquae manantis ex perpresso latere Christi coniungit testimonium Spiritus, nempe suum testimonium apostolicum, et huius veritatem speciali ac insolita sollicitudine inculcat: « continuo exivit sanguis et aqua; et qui vidit testimonium perhibuit, et verum est testimonium eius, et ille scit quia vera dicit, ut et vos credatis. » Sic ergo nomine spiritus v. 6°. et fortasse etiam v. 8°. potest intelligi *donum et effectus* Spiritus Sancti in Apostolis vel generatim in Ecclesia, quod et alibi metonymice Spiritus appellatur. « Spiritus i. e. *omnis spiritualis doctor* testatur, quoniam Christus est veritas ». Glossa interlin. (1). Licit ergo concedetur, eundem nominari Spiritum Sanctum in omnibus tribus versiculis 6. 7. 8; non tamen intelligenter *eodem modo* testificans v. 6. et 8. sicut v. 7, atque adeo distingueretur testificans in caelo Spiritus Sanctus personaliter ac per se immediate, et testificans in terra per sua dona in Apostolis et in Ecclesia.

Ex his iam apparent, nexum versus 7. et 8. cum antecedentibus 5°. et 6° esse arctissimum. Ad illud enim, quod Jesus est Filius Dei et quod venit in aqua et sanguine, et Spiritus testificatur quoniam Christus est veritas; sequitur v. 7. et 8° ulterior testificationis explicatio. Obiectum testificationis indicatur duplex, quod Jesus est Christus Filius Dei, et quod est verus homo. Pro utroque distinctum trium adfertur testimonium; sicut etiam Christus Dominus loquens Iudeis duos induxit testantes Patrem et se ipsum, appellans ad illud: in ore duorum vel trum testimoniū stabit omne verbum (Deut. XIX. 15), et deinceps in ulteriori institutione discipulorum addidit testantem Spiritum Sanctum Io. V. 31-39; VIII. 14-18; XV. 26. Quod itaque Apostolus dixerat de te-

« In hoc cognoscitur Spiritus Dei: omnis spiritus, qui confiteratur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est ». 1. Io. IV. 2.

(1) S. Bonaventura accipiens cum aliis PP. testimonium spiritus, aquae et sanguinis de sacramento baptismi, ait, spiritum posse accipi pro re sacramenti, « et ita non habebit rationem causantis sed potius nomen vel rationem effectus, et ita spiritus non startet pro ipsa virtute influente sed potius pro ipsa gratia Spiritus Sancti infusa ipsi animae in sacramenti susceptione ». S. Bonav. in 3. dist. 40. declarat. text. dub. 3.

stantibus paulo obscurius v. 6: « hic est, qui venit per aquam et sanguinem Jesus Christus..... et Spiritus est qui testificatur, quoniam Christus (vel Spiritus) est veritas; » id v. 7, et 8°. distribuit in testimonium in celo pro divinitate, et testimonium in terra pro humanitate (1), utrobius notans numerum ternarium. « Iohannes Apostolus in epistola sua loquitur dicens: tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus, et hi tres unum sunt; per hoc intendens ostendere, quod Christus sit verus Deus. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, et sanguis; per hoc intendens ostendere, quod Christus sit verus homo » Innoc. III; Walafrid. Strabo II. cc.

II. Quae hueusque diximus, pertinent solum ad determinandum contextum atque sensum v. 6. et 8. Nunc tandem venientem est ad demonstrationem ex v. 7, de qua in praesenti suauis solliciti. Distinctio personarum, quae in formula baptismi demonstratur significacione nominum et connumeratione trium, hic diserte enuntiatur: Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus sunt *tres* testantes. Pariter unitas Patris et Filii et Spiritus Sancti secundum deitatem et absolutam perfectionem, quam in formula baptismi exhiberi ostendimus, hic nomine expresso *unitatis* enuntiatur:
Baptizantes eos *in nomine* — Et hi *tres unum* sunt:
Patris et Filii et Spiritus — tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater,
Verbum, et Spiritus S.

1°. Res testificanda enuntiata est v. 5. 6, quod Jesus est Christus Filius Dei. Testimonium est duplex; primum *formale*. Nam statim subiicitur v. 9: « Deus (videlicet Pater, nomen enim Deus per additum de Filiō suo determinatur, ut supponat pro hypostasi) testificatus est de Filiō suo ». Hoc Patris testimonium de Filio suo, et testimonium ipsius Filii et Spiritus Sancti multipliciter datum est, et a Filio ad illud frequenter appellatum, ita ut modo dueae modo

(1) Ordo utriusque huius versiculi in codd. varius est, in non paucis et etiam apud Patres (ut in Speculo Augustini ed. Mai, apud Vigiliū Taps. et Cassiodorum) testimonium in terra v. 7. preeponitur testimonio in celo v. 8. (vide supra p. 73).

omnes tres personae simul in testificando nominentur. « Et videt Spiritum Dei descendente sicut columbam et venientem super se, et ecce vox de coelis dicens: hic est Filius meus dilectus (ἐγενέρωτος) Mt. III. 16. 17; et cum venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me » Io. XV. 26. cf. ib. XVI. 14. 15; « ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater » ib. VIII. 18. cf. ib. X. 25 seq.

Altero modo *testimonium reale* de hac veritate, quod « Jesus est Filius Dei, » continetur in hoc ipso, quia Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus tres unum sunt. Hoc autem argumentum seu *testimonium reale* duplice se habet.
a) Per *unitatem* trium ipsum testimonium formale demonstratur divinum, non modo quatenus est a Patre, sed etiam quatenus est a Filiō et a Spiritu Sancto, quia Filius et Spiritus unum sunt cum Patre: tres sunt qui testimonium dant, et hi *tres unum* sunt; unde continuo de hoc trium testimonio inferatur: « *testimonium Dei maius est*. b) Haec unitas trium per se ipsam exhibet atque adeo non solum verbis sed re testatur *veram et propriam* divinam filiationem Iesu Christi. Nam Verbum caro factum ipsum est Jesus Christus, ut initio Evangelii cui epistola cohaeret, Iohannes demonstravit (Verbum caro factum est, et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre); sed Verbum est *proprietas* Filius Dei per unitatem naturae, quam habet a Patre communicatam, et quam ipsum Verbum cum Patre communicaat Spiritui Sancto. Ergo trium unitas demonstrat et per se ipsam realiter testatur, « quoniam Jesus est Filius Dei; » Filius nempe proprius et per naturam unum cum Patre; « *Jesus est Filius Dei* (veritas testificanda): quoniam *tres sunt*, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus (personae testificantes); et hi *tres unum* sunt (formalis ratio, per quam testificantur). » Quare sicut spiritus, aqua, et sanguis in terra sunt per se ipsa reale testimonium pro vera humanitate Iesu Christi; ita tres in celo per se ipsos *quatenus unum sunt*, seu per suam unitatem

dicuntur esse reale testimonium pro vera divina filiatione, h. e. pro divina natura Iesu Christi. Ergo quando Ioannes tamquam formalem rationem huius realis testificationis enuntiavit illud, « *hi tres unum sunt* », non potuit intelligere aliam unitatem trium quam naturae. Doctrina igitur Ioannis reducitur ad hoc euthymemata. Tres personae in coelo Pater, Verbum (nondum spectata incarnatione), et Spiritus Sanctus unum sunt natura: ergo Verbum incarnatum Iesus Christus est verus Filius Dei per naturam unam cum Patre et Spiritu Sancto.

2.º Quamvis verba Apostoli qui per excellentiam nomen habet theologi, per se ipsa sint clarissima; nihilominus Sociniani et quod sane mirum, etiam aliqui catholici (Placidus Sturm, Dobmayer etc.) contra vim probationis ex hoc textu repererunt difficultatem. Incisum « *tres unum sunt* » v. 8, aiunt, non naturae sed moralem tantummodo unitatem indicat, consensu scilicet testimoni; ergo neque ex v. 7, alia unitas demonstrari potest.

Imprimis in inciso: « *hi tres unum sunt* », inter versiculos 7, et 8. neque parallelismus verbalis indubitus est, certe non est parallelismus realis. Nam in græcis editionibus (excepta Complutensi) v. 7. est: ἐν οἷς, unum sunt; v. 8. autem: ἐν τοῖς ἐν οἷς in unum sunt. In Complutensi v. 7. legitur: ἐν τοῖς ἐν οἷς; v. 8. hoc incisum omnino deest. Ita etiam in multis codd. latinis solum de testibus in coelo legitur: « *et hi tres unum sunt* »; de testibus vero in terra omittitur. Caius varietatis praeter codices ipsos qui existant, teste habemus Concilium Later. IV. (Hard. VII. p. 18). Ita etiam s. Thomas (commentar. in II. decretal. de errore abb. Joachim ed. de Rubeis T. VIII. p. 94) ad v. 8. ait: « *in quibusdam libris attexitur: et hi tres unum sunt; sed hoc in veris exemplaribus non habetur, sed in quibusdam libris dicitur esse appositum ab haereticis Arianiis ad evertendum intellectum sanum auctoritatis praemissae* » (v. 7) de unitate essentiali trium personarum ». Alibi v. 8. legitur: « *et hi tres in nobis sunt* », ut penes auctorem libri adversus Varimadum (Bibl. Max. T. V. p. 729); auctor I. de bapt. haeretic. saeculo III. legit latine, sicut est in græco:

« *et isti tres in unum sunt*; » alibi additur instar explicationis: « *hi tres unum sunt in Christo Iesu* », ut in Speculo Augustini (ed. Mai); cf. Cassiodorum seu interpretem commentarii Clementis Alex. in 1. Io. (Bibl. Max. T. III. p. 234). Cassiodorus ipse in Complexionibus ed. Maffei p. 143 incisum v. 8. omittit, et v. 7. ponit interpretationem: « *et hi tres unus est Deus* ». Haec ostendunt, magnum semper discriumen saltene in sensu fuisse agnitus quad verba « *unum sunt* » inter v. 7. et v. 8. Ceterum lectio v. 8. ἐν τοῖς ἐν οἷς, videtur satis certa tum ex Patribus græcis tum ex codicibus. In v. 7. autem iuxta Patres et codices latinos, a quibus hic textus nobis conservatus est, et ex collatione cum Io. X. 30 (ἐν ἑαυτῷ) vera censenda est lectio ἐν οἷς, ut citatur a Concilio Later. IV. etiam in versione græca (Hard. l. c.), et exstat in cod. græco Dublimenti Coll. SS. Trinitatis (1) (qui videtur esse idem cum codice britannico Erasmi), atque in editis etiam penes schismaticos Græcos (vide Professionem fidei orthodoxæ probatam a quatuor Patriarchis aliisque Episcopis schismaticis ed. Lipsiae P. I. q. 9. p. 25).

Hoc posito in verbis ipsis manifestum est, aliam unitatem enuntiari Patris, Verbi et Spiritus Sancti, et aliam spiritus, aquæ et sanguinis. Pater, Verbum, Spiritus Sanctus dicuntur tres esse *unum simpliciter*; spiritus, aqua et sanguis dicuntur esse *in unum*, pertinere scilicet ad unam eandemque veritatem demonstrandam ac testandam, sive esse unum testimonio.

Concedamus vero parallelismum verbalem, qualis in nostra Vulgata utique exstat, ut utroque dicatur: « *et hi tres unum sunt* »; parallelismus tamen realis sane negari debet. Subiectum in utroque commate est diversissimum, in priori Pater, Verbum et Spiritus Sanctus: in altero spiritus, aqua et sanguis. At pro diversitate subiectorum modificatur etiam significatio praedicati, maxime si subiectum in una propositione sit Deus, in altera aliquid creatum; quis enim dicat idem significari e. g. praedicato sapientiae in duplice

(1) De hoc codice legi possunt vindiciae apud Carolum Forster Anglicanum Oper. cit. c. XI.

propositione: Deus est sapiens, — homo est sapiens? Iam significatio subiecti in versu 7° est evidens saltem eatenus, quod Pater est verus Deus, quod Verbum et Spiritus Sanctus non sunt adtributa divina, sed sunt realiter distinctum a Patre tum inter se; dicuntur enim esse *a hi tres*. Sunt igitur per se subsistentes, et cum ex ipso nomine *Verbum* et *Spiritus Sanctus* (ne nunc ad universam Scripturarum doctrinam appellemus) demonstrentur esse naturae intellectualis, sunt tres personae. Tres itaque personae, quarum una nemine ne haeretico quidem diffidente certe Deus est, praedicantur *unum esse*; idque non subnumerando sed evidenter connumerando tres personas: *hi tres unum sunt* (vide Coroll. I. ad th. III). De tali autem *connumeratione personarum* certissimum est principium s. Augustini. Affirmat Augustinus principii instar hermeneutici et dogmatici, nunquam in Scripturis praedicari *unum*, simpliciter, quorum diversa est substantia (1). S. Thomas illud restringit ad hunc sensum, nunquam *Deum et creaturam* dici *unum* simpliciter (S. Th. in Io. X. 30. lect. V^o). Bellarmino (de Christo I. I. c. 6.) visum est principium etiam hoc sensu minus firmum; sicut enim dicitur: « qui adhaeret Domino, unus spiritus est » 1. Cor. VI. 17; ita ait posse etiam dici: *unum est cum Deo*; « nam unus spiritus est una res, una res et *unum* idem sunt ». At imprimis (pace tanti viri dictum sit) spiritus ibi non est substantia, sed est supernaturale donum fidei, spei, charitatis a Christo derivatum, intellectus christiana, voluntas christiana, quod Paulus alibi dixit: « nos sensum Christi habemus », et iterum: « hoc sentite in vobis, quod et in Christo Iesu » (1. Cor. II. 16; Phil. II. 5.). Hoc autem sensu « unus spiritus » cum Christo certe non idem significat ac « una res cum Christo, et *unum* simpliciter ». Si

(1) Tu si vis aliquid respondere, ostende secundum Scripturam sanctam de aliquibus rebus dici, *unum sunt*, quarum est diversa substantia... Potest ergo quisquam Sanctorum dicere, ego et Deus unum sumus? Absit hoc a cordibus et oribus sanctorum. Puto autem, quod et vos, a quoquaque hoc audiatis, horrescitis? Aug. contr. Maximin. Arian. I. II. c. 22. n. 2. cf. ib. I. I. c. 12.; Serm. 140. n. 4.

vero Spiritus intelligeretur ut causa, tum sane Spiritus Domini inhabitans in iustis et Dominus, seu Spiritus Fili et Filius simpliciter *unum* sunt. Ita explicuit Pseudo-Ambrosius in commentario h. 1. In iustis, inquit, « Spiritus Dei est communis cum Deo et hominibus ». Cum hoc interpretatione conferri possunt loca omnia, in quibus de communicatione et inhabitatione Spiritus Sancti sermo est, ut illud: « quicunque Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei » Rom. VIII. 14. Ceterum inter *unum* simpliciter dictum et inter locutiones determinantes, *in quonam plura unum sint*, differentia magna in eo est, quod *unum* sine addito dictum habens notionem simplicissimam non admittit plures significations; si vero habet aliquod additum, hoc potest esse huiusmodi, ut accipi queat significacione, qua species unitatis determinetur non substantialis sed accidentialis, cuiusmodi nomen est etiam illud 1. Cor. VI. 17. *unus spiritus*. Lege de his s. Augustinum contra Maximin. I. II. c. 20. n. 1.

Porro quamvis locutione valde impropria forte dici posset *homo unum cum Deo*, principium Augustini adhuc maneret verissimum, ubi agitur de *usu loquendi biblico* et de *connumeratione personarum*, quarum una est Deus; quod scilicet in Scripturis nunquam *persona aliqua* praeter Filium Dei et Spiritum Dei connumeratur cum Deo Patre vel cum Deo ita, ut Deus et persona illa dicantur esse *unum*. Imo etiam praescindendo ab *usu loquendi* Scripturarum universim evidens est, personas quarum una certe est verus Deus, non posse *connumerari* in eadem linea dignitatis, quin praedicatum « *unum sunt* » sumatur ontologice de unitate entis seu *Esse divini*; sicut h. 1. dicitur: *tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus*.

Quod dicimus de *usu loquendi biblico*, constat inductione et consideratione locorum Scripturae Io. XVII. 11. 20. 21 (cf. Aug. contr. Maximin. I. c.); 1. Cor. VI. 17; 1. Io. V. 8, quae potissima ab Arianis et ab Unitariis obici consueverunt ad obscurandum hoc testimonium 1. Io. V. 7.

Ratio principii, quo sensu illud universim evidens esse

diximus, facile patet, quia scilicet ipsa tali connumeratione declaratur personarum aequalitas in aliqua linea perfectio-
nis vel dignitatis; sed aequalitas cum Deo (nam una ex
personis connumeratur esse Deus) enuntiari non
potest per praedicatum, *unum sunt*, quin hoc sumatur in
suo sensu proprio, quo significat *unum ens* (1). Unitas enim
aequalitatis cum Deo nulla cogitari potest, quae *realiter*
non sit unitas *essentialiae*; secundum nostras autem distinc-
tiones rationis, unitas *essentialiae* est prima et fundamen-
talis, quae omni unitati ratione distinctae supponitur, et
quaecum omnis alia unitas e. g. adtributorum absolutorum,
actionum et relationum ad extra identificatur. Unde qui ad
sententiam: « Pater, Verbum, Spiritus Sanctus, tres unum
sunt »; addit explicationem: *unum sunt potentia, voluntate, auctoritate testimonii*, is vel intendens excludere unitatem *essentialiae* absurdre loquitur de divinis, vel realiter
idem dicit, quod est unitas *essentialiae*, dum unitatem considerat in attributis et actionibus ad extra, quae non nisi
nostro modo cogitandi et ratione distinguuntur ab *essentialiae*. Sicut igitur in propositione: « Pater, Verbum et Spiritus Sanctus testimonium dant in celo », ipsis nominibus et
ipsa connumeratione in numero plurali iam docetur distinc-
cio, quae deinde explicite enuntiatur per particulam *tres sunt*; ita ipsa connumeratione Verbi et Spiritus Sancti
cum Deo Patre in eodem ordine dignitatis iam unitas divinitatis trium distinctorum continetur, et haec unitas expli-
cite ac diserte edicetur declaratione: « hi tres *unum sunt* ».

Contra vero subiectum versiculi 8. « spiritus, aqua et
sanguis », alterius plane est rationis. Aqua et sanguis
certe nec personae sunt, multoque minus personae divinae,
sed sunt res creatae. Quomodo cum ergo intelligatur sub-

(1) « Unum dicunt sicut *ens*, unde sicut aliiquid non dicitur *ens* simpliciter nisi secundum substantiam, ita nec *unum* nisi secundum substantiam vel naturam. Simpliciter autem aliiquid dicitur, quod nullo addito dicitur. Quia ergo simpliciter dicitur: *ego et Pater unum sumus*, nullo alio addito, manifestum est, quod sunt *unum secundum substantiam et naturam*. Nunquam autem inventitur, quod Deus et creatura sint *unum sine aliquo addito*, sicut illud 1. Cor. VI. 17: qui adhaeret
Deo, unus spiritus est » S. Thomas in Io. X. lect. V.

iectum alterum *spiritus*, praedicatum « *unum sunt* » non
potest habere causam significationem ac commate 7. in con-
numeratione Patris, Verbi, et Spiritus Sancti. Si deinde
textus graecus consulitur: *αὐτοὶ τὸ ἐόντες in uno sunt*,
apparet, non tam inter illa tria quam rei testificandae
enuntiari unitatem; unde etiam in textu latino illa tria
intelligi debent *unum* testificatione. Haec autem unitas te-
stimonii in divinis quidem supponit unitatem eamque nu-
mericam naturae, in creatis autem nec numericam nec spe-
cificam unitatem postulat.

Ad difficultatem ergo propositam, in qua dicebatur:
per illud « *tres unum sunt* » v. 8 indicatur unitas moralis
in testando; ergo non alias indicatur v. 7 verbis eisdem;
respondetur a) negando consequentiam. Subiecta enim sunt
in utroque commate diversissima, et ideo etiam diversa est
significatio praedicati « *unum sunt* ». b) Quatenus tres in
coelo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus exhibent tes-
timonium *reale* et demonstrationem, quod Verbum incarnatum
est verus Filius Dei; hoe testimonium non exhibent nisi uni-
tate naturae, quia scilicet Verbum est Deus et unius naturae
cum Patre et Spiritu Sancto. Ideo verbis « *tres unum sunt* »,
quibus continetur, cur et quomodo exhibeant tres perso-
nae testimonium pro Iesu Christi vera filiatione divina,
non aliud potest significari, quam trium unitas secundum
naturam divinam. c) Quatenus tres personae in celo dant
testimonium *formale* pro filiatione divina Iesu Christi, auc-
toritas huius testimonii una est, quia una est trium na-
tura. « Pater meus usque modo operatur, et ego operor...
non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit
Patrem facientem; quaecumque enim ille fecerit, haec et
Filius similiter facit » Io. V. 17-23. « Verba quae ego lo-
quor vobis, a me ipsis non loquor; Pater autem in me man-
ens, ipse facit opera » ibid. XIV. 10. « Cum autem venerit
ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non
enim loquetur a semetipso, sed quaecumque audiet loque-
tur... Ille me clarificabit, quia de meo accipiet et annun-
tiabit vobis. Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt.
Propterea dixi de meo accipiet, et annuntiabit vobis » ib.

XVI. 13-15. Quod ergo dicitur: « tres unum sunt », continent rationem, cur sicut omnis operatio ad extra una est trium, ita unum sit testimonium, quo testantur tres, Pater, Verbum Patris, et Spiritus Patris ac Filii; ratio videlicet est unum *Esse seu unitas essentiae* (1).

3°. Confirmatur sensus genuinus haec tenus vindicatus, collatione cum sequentibus.

Etenim cum versiculo 7°. proxime necitur v. 9. « Si testimonium hominum accipimus, testimonium *Dei* maius est (cf. Io. V. 32 sq.; VIII. 17. 18); quoniam hoc est testimonium *Dei*, quod maius est (2), quoniam testificatus est de Filio suo. Qui credit in Filium *Dei*, habet testimonium *Dei* in se. » De Iesu Filio *Dei* vero appellaverat testimonium trium distinctorum, Patris, Verbi et Spiritus Sancti; sed simul declaraverat: « hi tres unum sunt. » Nunc illud testimonium *trium* dicit testimonium *Dei unius*; atque adeo illud: « hi tres unum sunt, » aequivalit propositioni alteri: « hi tres unus Deus sunt. » Unde Cassiodorus, qui in Complexionibus cum pluribus codicibus et Patribus versum 7° postponit nostro 8°, et ita etiam collocazione materiali verborum servat connexionem, recte incisus « unum sunt » circumserbit per hoc alterum: « et hi tres unus est Deus. » Ipse igitur Apostolus rationem, qua tres unum sint, declarat: quod tres distincti Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus sunt *unus Deus*, ac proinde unum sunt unitate naturae divinae, quae nullam admittit multiplicationem.

Declaravimus testimonium *Dei* v. 9, ut testimonium *Dei unius absolute spectati*; contra hanc explicationem cuiquam difficultas oriri posset ex iis, quae Ioannes subdit: « testimonium *Dei*, quoniam testificatus est de *Filio suo* », ubi

(1) « Fieri nullo modo potest, ut *Filius* aliiquid faciat, quod *Pater* non faciat. Omnia enim quae *Pater* habet, sunt *Filii*, quemadmodum vicissim omnia quae *Filii*, sunt *Patris*. Nihil igitur (*absolutum*) est proprium, quia omnia communia, quia ipsum *Esse commune* est et aequalia, et si *Filio* sit a *Patre* « οὐδὲν οὐν ἔσται, ὅτι κοινὰ πάντα, ἵνα καὶ αὐτὸς τὸ εἶχε καὶ ὄφελόν τοι τὸ μέρη πάρτος τοῦ πατρὸς; Gregor. Naz. or. 30. al. 36. n. 11.

(2) In textu gr. omissis verbis « quod maius est: » ὅτι αὐτὴ δύνα
ἡ μαρτυρία του θεού, ἡ μαρτυρία πίστεως του θεού αὐτοῦ.

evidenter intelligitur testimonium *Dei Patris*. At nomen *Deus* per se est nomen non relativum (neque enim dicit habitudinem ad alterum) sed absolutum, significans divinam naturam per modum concreti quidem atque ideo per modum hypostasis, sed sine determinatione huius vel illius personae distinctae. Cum ergo tres sint unus *Deus* tum singulatum omnes simili, nomen *Deus* sine addita determinatione non supponit pro una persona distincta ab aliis, sed significat deitatem subsistente in tribus personis. Quia tamen personae singulæ sunt *Deus*, per additam proprietatem personalem nomen *Deus* determinatur, ut supponat pro una persona, cuius proprietatis exprimitur (vide supra p. 31 sq.). Sie in propositione: *Deus* generat *Deum*, subiectum determinatur ad suppositionem pro sola persona *Patris* per additam proprietatem generationis activae, et praedicatur supponit pro solo *Filio*, propter inelasam proprietatem generationis passivæ (τὸ γεννητόν). Hinc patet, absque ulla confusione vel obscuritate in eodem contextu posse nomen *Dei* accipi nunc absolute pro *Deo*, qui est unus et trinus, nunc cum determinata suppositione pro una persona; neque enim haec varietate significatio nominis mutatur, quae semper manet eadem, naturæ scilicet divinae per modum subsistentis; sed solum fit transitus ab indeterminata suppositione ad suppositionem distinctam, quae per additam rationem personalem clare exprimitur. Ita etiam in creatis nemo dixerit, hanc orationem esse obscuram: homo indiget gratia ad fidem confessionem, ergo homo confitens: tu es Christus *Filius Dei* vivi, gratia illustratus et confortatus erat; quamvis nomen *homo* a suppositione confusa transeat ad suppositionem determinatam pro *Petro*. Quibus positis nemo negaverit, in priori inciso v. 9: « testimonium *Dei* maius est, » nomen *Deus* sumi absolute, testimonium scilicet *Dei Patris*, Verbi et Spiritus Sancti, qui tres unum sunt; in inciso autem altero: « quoniam (*Deus*) testificatus est de *Filio suo*, » subiectum *Deus* supponere pro sola persona *Patris*.

Ex his constat, a) prorsus unum idemque esse testimonium seu eundem actum testificationis (τὴν μαρτυρίαν), sive dicatur *Patris*, sive *Filiī*, sive *Spiritus Sancti*,

sive simul Patris, Filii et Spiritus Sancti; ac proinde actum ad extra esse unum et realiter communem tribus personis, quia non agunt, quatenus personae sunt distinctae per relationem ad invicem, sed quatenus sunt unus Deus. b) Quoniam actus seu operatio in Deo est ipsamet natura divina cum connotatione termini *ad extra*; hoc ipso per unitatem testimonii, quod prorsus unum idemque est, sive dicatur unus sive alterius sive trium personarum, manifestissime velut *consequens* exprimitur unitas naturae in tribus personis. c) Obiter animadvertes iterum, quod diximus in thesi praecedenti, contextum vix aut ne vix quidem sibi consistere, si desit comma 7ma de testimonio trium in celo. Quando enim v. g. dicitur: testimonium Dei (de divina filiatione Iesu Christi) maius est, supponitur praecessisse narrationem de existentia huius *testimonii Dei*; haec vero narratio nullibi extat nisi in 7ma commate.

Coronidis loco opportunum videtur oculis subiicie parallellismus huius loci nunc explicati 1. Io. V. 5-13, cum textibus Io. I. 1-18; X. 25-38 in thesi III. declaratis.

Io. I,

1 Io. V.

Io. X.

In principio erat Verbum... Et Verbū erat caro manducā, nisi qui crederit mihi, mains omnibus est... Facis te ipsum Deum... Duxi, Filius Dei sum... Ut credatis, quia Pater in me est et ego in Patre v. 29. 33, 36, 38.

In ipso vita erat, et vita erat lux hominum v. 4.

Et hoc est testimonium, quoniam vitam do eis v. 28.

aeternam dedit nobis

Dens. Et haec vita in

Filio eius est v. 11.

Qui habet Filium, habet vitam, qui non habet vitam, qui non habet Filium, vitam non habet. Hoc scribo vobis, ut sciat, quoniam vitam habet aeternam, qui creditis in nomine Filii Dei. v. 12, 13.

Vos non creditis, quia non estis ex oviibus meis. Oves meae vocem meam audirent, et ego cognoscere eas, et sequuntur me, et ego vitam aeternam do eis, et non peribunt in aeternum v. 26-28.

Deum nemo vidit umquam: unigenitus Filius qui est in simu Patris, ipse enarravit... Vidi Spiritum descendente quasi columbam de celo et mansit super eum.... Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem videris Spiritum descendente et manente super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto v. 18. 32, 38. (In principio erat Verbum),

et Verbum erat apud Deum, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus, Et non rapiet eas quisquam de manu mea, et nemo potest rapere de manu Patris mei: Ego et Pater

et hi tres et Deus erat Verbum unum sunt. v. 7.

unum sumus v. 28-30.

v. 1.

THESS VI.

Doctrina veteris Testamenti de distinctis personis divinis.

* Revelatio unitatis Dei in veteri Testamento ita habet, ut non solum non excludat, sed tum in modis loquendi de Deo uno tum in describendo theophaniam tum in promissionibus futuri Messiae, multipliciter indicet ac respiciat distinctionem personarum, quae sint unus Deus. *

Lонге diversae sunt quaestiones, utrum doctrina de distinctione divinarum personarum in Scripturis veteris Testamenti continetur, et utrum doctrina eadem in veteri Testamento iam sufficienter fuerit proposita ita, ut ad communem fidem populi Israël pertineret. Hoc alterum utique negandum est; nihil tamen minus certum est, doctrinam de distinctione personarum in libris veteris Testamenti multipliciter modo clarius expressam modo obscurius adumbratam reperiri. Id universim negari nemini christiano fas esset, tum quod Christus Dominus ipse et Apostoli in novo Testamento doctrinam a se praedicatam de Filio Dei atque adeo de Patre et Filio personis distinctis, quae sint